

beslommeringen daaraan verbonden, moet hij tegelijkertijd wekelijks voor De Heraut, later nog dagelijks voor De Standaard klaar staan. Tusschen door houdt hij lezingen en schrijft brochures. En toch is eigenlijk slechts „een snipperuurtje“ beschikbaar „voor den politieke strijd, die op zichzelf, onder zoo ongunstige omstandigheden, meer dan een heelen mensch vordert“ (63).

Want vóór op gaat zijn eigenlijke werk: tot 1874 is hij predikant van een groote-stads-gemeente. Als voor al wat hij deed, gaf hij ook hiervoor den volten inzet van zijn persoon. Maar het is geen wonder, dat het soms Zaterdagnacht 2 uur werd, eer de preek was opgeschreven en behoorlijk gememoriseerd!

Want Kuyper maakte werk van zijn preeken, en hij hield terdege rekening met zijn gehoor. Wanneer hij op Nieuwjaarsdag 1870 moet voorgaan in de Utrechtsche Janskerk, waar de ultra-behoudende, „conservativistische“ aristocratie placht te verschijnen, kiest hij opzettelijk als tekst: Ziet Ik maak alle dingen nieuw! (74).

En bij het preeken kwamen dan nog de afmatende „bagatelles van het kerkelijk leven“ (191), zooals „catholiseeren, bezoeken, kerkeraadsvergaderingen en commissarissen arbeid“, kortom, „een bijna niet te torschen last“ (181).

Zijn Utrechtsche predikantsstijl werd bovendien verbitterd door de tegenwerking van zijn collega's, die, als het maar even kon, den rustverstoorder systematisch passeerden. Het is begrijpelijk, dat na de rustige jaren in de pastorie van Boesd, deze tegenwerking, die hem „op elk gebied zocht te knakken en te nekken“, zijn gemoed kwelde. „Waarlijk er is hulpe van den Heer noodig, om onder zoo veel kwelling en vaak onedele practijk van menschen, die u straks zeer broederlijk de hand drukken, niet uit balloorigheid of op te geven of openlijk met hen te breken, terwijl toch beiden op mijn jaren voor mij een zedelijke zelfmoord zou zijn“ (37). Groen, die „nog wel erger gewend was, troostte hem met de opmerking, dat de klein-geestige tegenstand „een certificaat van pligbetragting“ mocht heeten.

Maar van zijn gemeentelieden, althans van een deel hunner, ontving hij ruimschoots sympathie. Het maakt zijn hart weer klein, wanneer zij hem op zijn verjaardag verrassen met „een prachtige piano van de beste soort“ (56). Vooral te Amsterdam waren er velen, die hem op de handen droegen. En daar de tastbare bewijzen van gaven! In 1872 kreeg hij, uit bijdragen van arm en rijk, ook van enkele niet-Amsterdammers (Groen schonk de vorstelijke som van f1250.—) niets meer of minder dan een huis aan de Prins Hendrikkade ten geschenke!

Kuyper hing aan zijn ambt met heel zijn hart. Hoeveel moeite heeft het hem gekost, er van te scheiden! Al was hij het met Groen eens, dat „de roeping van een predikant met die van leidsman eener politieke rigting onverenigbaar“ is (269), toen hij eenmaal, na zijn benoeming tot Kamerlid, voor de keus stond, viel hem die ontzettend zwaar.

Drie weken lang verkeert hij dan in pijnlijke onzekerheid. Aanneming, ook al staat hij er op, door emeritaat zijn radicaal met de rechten, daaraan verbonden, te behouden, beteekent het einde van zijn predikantschap. Dat vooral weegt hem zwaar, temeer daar velen, die van zijn actie de bevrijding van het synodale juk verwachtten, hem tot blijven dringen.

Daar komt dan bij de onzekerheid, ook materiële, van de politieke loopbaan, want de latere toestand was toen nog niet te voorzien en „een arm politicus is vooruit reeds zedelijk verzwakt“ (78). Bovendien (men zou het van Kuyper niet verwacht hebben) twijfelt hij aan zijn geschiktheid om op te treden als leider in de praktische politiek, vreest zelfs, ook al in verband met de groote verwachtingen die men van hem koestert, voor een fiasco, dat in hem ook de partij zou treffen.

Maar vóór alles: hij is „zoo bang, om uit Gods weg te loopen“ (277), wanneer hij zijn bediening neerlegt.

Zoo wordt hij heen en weer geslingerd in „groote zielsbenauwing“ (278), die nog verzwakt wordt door de „kleine angsten“ van elken dag: „Wij zijn dagelijks bedreigd met een werkstaking op onze zetters, ... Gisteren viel onze kindermid met ons jongste kind van een hoogen trap en vandaag stak mijn jongen met een schaar een diepe wond tot op het been vlak bij mijn pols“ (278). Schijnbare futiliteiten! Maar wie weet, hoeveel invloed juist zulke kleinigheden kunnen hebben in momenten van groote spanning, is den uitgever dankbaar, dat hij hier niets geschrapt heeft. Zij dragen het hunne er toe bij, ons Kuypers worsteling in heel haar omvang nader te brengen. Alleen de lectuur van een intieme briefwisseling kan dat bewerken.

Het heeft geen zin, om gissingen te gaan maken over wat er gebeurd zou zijn als Kuyper een andere keus gedaan had. Niet alleen onze politieke geschiedenis zou dan een niet te berekenen wending genomen hebben, ook Kuypers levensloop (hij overwoog, na eventueel bedanken, abstinentie van de politiek) en misschien zijn karakter zouden zich anders ontwikkeld hebben. In verband met het laatste is althans merkwaardig, dat hij als bezwaar tegen het optreden in de Kamer de over-

weging liet gelden: „Zal in die onheilige atmosfeer mijn ziel niet lijden?“ (276), en daarnaast: „Er is zooveel in dat de verkeerde neigingen van mijn hart wel toelacht“ (277).

Hoe het zij, 10 Februari 1874 (belangrijke datum in onze geschiedenis!) heeft Kuyper gekozen voor de politieke loopbaan. „Invitus accepi“, telegrafeert hij aan Groen: tegen wil en dank heb ik aangenomen. Wat heeft tenslotte den doorslag gegeven? Wij weten het niet, maar iets er van schemert door in de volgende brieven aan Groen, twee dagen vóór de beslissing, die ik het liefst maar zonder verderen commentaar citeer: „Nog nooit nam ik gewichtige besluiten van dien aard, zonder een leken van den Heer ontvangen te hebben. Juist daaraan dankte mijn vastheid van toon en zekerheid van tred haar oorsprong. Meest kreeg ik dat eerst in de akme (d.w.z. 'thoogtepunt, H. S.) van mijn geestesspanning. Ge verstaat dat beiden der ziel, niet waar? die vrees om tegen Zijn wil te doen, uit Zijn weg te loopen en van Hem af te gaan“ (284).

Kuypers vrees is beschaamd. Ons, die achter de dingen staan, kost het soms moeite, de toenmalige bezwaren en moeilijkheden op hun juiste waarde te schatten. Wat heeft het b.v. een voeten in de aarde gehad, eer De Standaard was opgericht? Uitvoerig lichten de brieven daar over in, met vele aardige bijzonderheden. Zoo lezen we hier, dat het maar weinig heeft gescheeld, of het anti-revolutionaire hoofdorgaan zou den naam gekregen hebben van „De Geus“ of zelfs „Het Geusken“! Voor „De Geus“ voelde Kuyper zelf het meest, maar hij zwichtte tenslotte voor de meening van de commissarissen en voor het advies van Groen, die dien naam te antipapistisch vond.

Ook toen het blad eenmaal op gang was, daagden telkens weer moeilijkheden op, vooral van geldelijke aard. Zoo zien we Kuyper, bij den overvloed van al zijn andere werk, bezig zich te verdiepen in gedetailleerde berekeningen over onkosten, salarissen, abonnementsprijs, enz. Alles kwam op hem neer!

Op de vergaderingen der commissarissen, van wie er nota bene één roomsch geworden en een ander uitgesproken contra-revolutionair was, ging het soms warm toe. De „aristocraten“ willen het blad wel steunen, mits het in meer conservatieve richting gaat koersen. „Doen commissarissen dat“, schrijft Kuyper, „dan verliezen ze hun hoofdredacteur“ (263). Hij weet precies wat hij wil en wat hij waard is! Het was immers volkomen waar, wat Groen reeds in 1873 opmerkte: „Men leest De Standaard om te weten wat Dr Kuyper zegt en wil. Niet, bijna niet om den verderen inhoud... De exceptionele belangrijkheid van dit orgaan ligt in den Hoofdredacteur“ (264, 269).

Maar ik moet mij beperken. De verleiding tot verder citeeren is sterk, want voor onze kennis, zoowel van Kuypers persoonlijke ontwikkeling als van zijn rol in de toenmalige kerkelijke en politieke verwickelingen vloeit hier een rijke bron. Wat in groote lijnen reeds lang bekend was, komt hier eerst recht tot leven door een overvloed van details, heet van de naald te midden van den loop der gebeurtenissen opgetekend.

Kuypers verhouding tot confessioneelen, ethischen en modernen, tot conservatieven en roomschen (hoever was hij aanvankelijk nog verwijderd van het denkbeeld van coalitie!), zijn organisatie van de volkskracht, zijn allesbehalve gelukkig Kamerdebuut, en zooveel andere onderwerpen meer, zij komen hier in nieuw licht te staan.

Niet het minst ook zijn verhouding tot Groen. Maar daarover nader in een volgend artikel!

H. SMITSKAMP.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

De beteekenis van de Prot. Chr. Centrales en Vakorganisaties van patroons voor het kerkelijk, politiek en maatschappelijk leven in ons vaderland.

III.

De misleiding omtrent de beteekenis.

Het kan niet anders, of de oppervlakkige beschouwer zal omtrent de beteekenis der Christelijke patroonsorganisatie menigmaal worden misleid. De afwijzende, soms zelfs onverschillige houding, die door meerdere Christelijke patroons ten opzichte van haar wordt aangenomen, daarbij de halfslachtige opvattingen omtrent haar nut en noodzakelijkheid, die weer anderen huldigen, en ten derde de tweeslachtigheid die openbaar komt in de houding ten opzichte van de Centrale patroonsorganisaties, die men noodig acht, en de vakorganisaties van patroons, die men niet of slechts uitzonderlijk noodig acht, moet den buitenstaander, die niet meer dan oppervlakkig kennis kan nemen van de beteekenis, de vraag doen stellen, of die beteekenis inderdaad zoo groot is als de voorstanders der Christelijke patroonsorganisatie willen doen gelooven. Het is daarom noodig, hier een oogenblik nader bij stil te staan.

Meer nog dan in arbeiderskringen hebben in patroonskringen wijsgeerige, of wilt ge, theologische principes een rol gespeeld bij de bepaling van de beteekenis der principiële organisatie. Theologen, die zich de vraag stellen: „Wie spreekt er nu tegenwoordig nog over Barth of Brunner?“ mogen er rekening mede houden, dat de opvattingen dezer Zwitsersche theologen, waaraan een zekere consequentie niet mag worden onzegd, in Christelijke patroonskringen reeds jarenlang praktische toepassing hebben gevonden, en nog vinden. De eigenmachtigheid van het natuurlijke levens-terrein, tegenover het terrein van het Christelijk genadeleven, wordt meer aangegrepen als verdediging van vakorganisatie op z.g. „neutralen“ grondslag dan menig Gereformeerd theoloog wellicht vermoedt.

In een rapport¹⁾ over de kwestie der Prot. Chr. patroonsvakorganisaties in 1929 uitgebracht, komt o.a. deze uitspraak voor: „Het bedrijfsleven ligt op het terrein der algemeene genade en heeft als zoodanig naast het in de kerk vereenigde religieuze leven en naast andere levenskringen, eigen zelfstandige beteekenis. Een scheiding tusschen Christenen en niet-Christenen is aan het bedrijfsleven niet inhaerent“.

Het is de groote verdienste van sommige onzer voormannen, dat men voor dit foutieve standpunt de oogen van een groot deel van ons Christenvolk en ook van onze Christen-patroons heeft geopend. De consequentie toch van dit standpunt moet zijn, dat in de practijk van het leven levensordeningen geldend worden gemaakt, welke als zoodanig staan buiten het Koninkrijk van Christus Jezus. In dezen gedachtengang toch vertoont dan alleen maar de Kerk als instituut een Christelijk karakter, en behoort alles wat daar buiten ligt tot het terrein van het natuurlijke wereldleven, waarin alleen zake-lijke en niet principiële factoren een rol spelen.²⁾

Consequent doorgeredeneerd is dan Christelijke vakorganisatie een onding, maar datzelfde geldt ook van Christelijke politiek, van Christelijke wetenschap, van Christelijk onderwijs, radio enz. enz.

Inconsequent is dan echter ook het tweeslachtige standpunt, dat door sommige Chr. patroons wordt ingenomen ten opzichte van vakorganisatie van arbeiders, en de Centrale en de Chr. vakorganisatie van patroons. Voor de Christelijke arbeiders acht men Christelijke vakorganisatie wel geboden, doch voor zichzelf acht men dit overbodig. Of wel: men acht de Centrale Christelijke patroonsorganisatie nuttig en noodig en is er lid van, doch prefereert voor zijn onderneming de „neutrale“ vakorganisatie en is daar ook lid van. In de eerste, de Prot. Chr. Centrale, is men dan, zooals men argumenteert, georganiseerd voor zijn „beginsel“, en in de andere, de „neutrale“ vakvereniging, voor zijn „belang“.

Wij noemen dit inconsequent, immers wat voor arbeiders geldt, is ook geldig voor patroons; terwijl tusschen beide vormen van patroonsorganisaties eenig graduëel verschil moge bestaan, in wezen zijn zij gelijk en wordt de eene (Centrale) in de practijk door de anderen (de vakorganisaties) mede gebouwd.

Onmogelijk is dan ook vol te houden, dat de Christelijke levens- en wereldbeschouwing wel een eigen Christelijke kijk zou verschaffen op de vraagstukken die aan de arbeidersorganisaties of aan de Centrale patroonsorganisaties worden voorgelegd, en dit niet zou doen op de vraagstukken, die in den bedrijfskring zelf, in de vakorganisatie van patroons, ter sprake komen.

Ter voorkoming van misleiding ten opzichte van de beteekenis der Christelijke patroonsorganisaties is dan ook noodig, dat deze tweeslachtigheid in juist licht wordt gesteld. Hoewel wij weten, dat ook hier uitzonderingen kunnen zijn.

In sommige vakken is het aantal bedrijfsgeenooten zoo klein, dat het onmogelijk moet worden geacht, om een zelfstandige Christelijke vakorganisatie van patroons te stichten. Over deze broeders oordeelen wij niet, hoewel men zich wel terdege rekenschap dient te geven van de vraag, of het inderdaad onmogelijk is, of zelfs het hebben van een zeer kleine Christelijke groep van vijf of zes vakgeenooten niet mogelijk blijkt.

Want aparte Christelijke vakorganisatie van pa-

1) Rapport inzake de Christelijke patroonsorganisatie door een commissie, uitgebracht aan het bestuur der Chr. Werkgeversvereniging 1929. Dit rapport is door deze organisatie nimmer aanvaard. Schrijver dezes behoorde tot een der samenstellers van het rapport en heeft dit ook in de jaarvergadering der C. W. V. in 1929 te Groningen breedtoegelicht en verdedigd. Het behoeft geen betoog, hoe hem dit thans leed doet. In publieke vergadering der C. W. V. in 1936 heeft hij dan ook verklaard, zich niet meer met dit rapport te kunnen vereenigen, en het steunt niet blijdschap, dat meerderen der samenstellers zich eveneens in dien geest hebben uitgesproken.

2) Wie meer uitvoerig omtrent deze stof voorlichting wenscht, leze:

a. Prof. Mr H. Dooyeweerd: „De strijd over het vraagstuk der Christelijke Vakorganisatie van werkgevers in het licht van een oude strijdzaak in de Christelijke levens- en wereldbeschouwing“ (Uitgave van het Christelijk Werkgevers Verbond, Dr. Kuiperstraat, Den Haag).

b. Zie Prof. Dr K. Schilder: „Geen Duimbreed“ (Kok-Kampen, 1936) pag. 17: „De herauten van het Christelijk denken hebben altijd volgehouden, dat een concrete geloofsbetekenissen noodig is voor den opbouw van heel het leven“. Zie ook pag. 74.

troons, ho tot brekin geuite bev leidend. D organisati in den kri samenwer kundig te partijen r regeering maatschap lijke maab kenden no behoud va den eigen Een fed nisaties, is dan ook de Christe Op gron mand daa drijsleven daardoor Met kle practijk i het ideaal hoorzaam slachtighe schade aa In talrij troonsorg is, blijver hun „neul merking g ben toch het Christ Middensta dersbond parallel eigen pri zelden ko der Chris traies in leven ger die daar middensta een veela werkgeve „neutrale“ daar men overgestel organisati Onze Ch jaren lan hier wrin Onze G en belan seerd in versterke groep. He heeft afge misch in Hier is van onzu van een e lijke beg stikt. Da Staatkunc opzichte : saties van

3) Ten o diging deze tie“. Deel 1 per daar b toog. Kuyp ligt buiten of onttrekt van onze (ren Gods,) dit terrein op dit terri delen herei ontwikkelin Wel een niet van ee der van een Men diest Gratie" te leerstellig magistrale van ons m Soverein

Ds J. H.

In zij Hepp u Wel t toeh: „I voelen (de Graa genade- mensch. Schrift en voor bende, b